بەچی پێویستمان بەدەوڵەتە … نەوزاد جەمال

لێرەدا قسەم لەڕاستی ریفراندۆم و گێڕەلاوژەی دەنگی بەڵێ و نەخێر نییە. سەربەخۆیی لە بەرگی دەوڵەتدا، شتێک نییە بە نەخێرو بەڵێ یەکلاکرێتەوە. دەوڵەت، قۆناخێکە کە بەرجەستەبوونی ویستی گشتی و ژیری و پێگەیشتنە، نەک هەڵوێستێکی کاتی لایەنێک لە پێناو بەرژەوەندییەکی تایبەتی خۆیدا. جگە لە کتێبی 'دەوڵەت وەک پرسێکی فەلسەفیی' (دەزگای سەردەم ٢٠١٣) زۆرشتی ترم نییە لەبارەی گرنگی و پێویستی دەوڵەتەوە، بیڵێم. بەڵام، بەهۆی گەرمبوونی مشتومڕی بیزەنتیانەوە، گرنگی دەوڵەت وەک چەمکێک و جیهانبینییەکی نوێ دەخەمەوە بەرباس.
راستە، دەوڵەت فریاڕەسی هەتاهەتایی و گۆچانێکی سیحراوی نییە کە لەئانوساتێکدا کێشەوگرفتەکان بنەبڕبکات. نەخێر، دەوڵەت فۆرمێکیتری زەروری بەڕێوەبردنی سیاسی و ئابوری و کولتورییە، بەتایبەت لەم ساتەدا کە لێکترازان، دابەشبوون و جەمسەرگەری هەرێمی و داڕشتنەوەی نەخشەی سیاسی و جوگرافی لەئارادایە. بەبڕوای من، دەوڵەت لەچەند سۆنگەیەکەوە پێویستە:

١- دەوڵەتداری دەرکەوتێکی دێرینە لەجوگرافیای مێژوویماندا. بەڕای 'فۆکۆیاما': "دەوڵەت یەکێکە لەو دامەزراوەدێرینانەی مێژووی مرۆڤایەتی کە بۆ نزیکەی دەهەزارسال لەمەوبەر و بەتایبەت میزۆپۆتامیا(کوردستانی ئێستا) دەگەڕێتەوە! سەیرنییە میزۆپۆتامیا لەمێژوە دەوڵەتداری تێداهەبووو بەجۆرێکیش ئەو بۆچوونە پوچەڵدەبێتەوە کە جوگرافیای سیاسی ئێمە هەرگیز دەوڵەتی نەناسیووە.

٢- ئەو شێوازە حوکمڕانییەی دامەزراوەی دوودەیە زیاترە لەپاش-راپەڕینەوە چەند فۆرمێکی ئەزموونکردووە. بەڵام، ئەمڕۆ لەراگرتنی باڵانسی سیاسی و دروستکردنی پەیوەندی دەرەکی و هاوکێشەی کۆمەڵایەتی و ئابوری ناوخۆدا شکستیهێناوە. هۆکارەکەش بەپلەی یەکەم ئەوەیە ئێمە میرنیشنی حزبیمان دروستکرد. دابەشبوونی حزبی، بەپێی زۆنی جوگرافی و دەسەڵاتی سیاسی، شیرازەی هێزی تێکدا. کوردستان تەنها دوو جەمسەری هێزی لەخۆگرتبوو. کاتێک بوو بە(٣) شیرازەکە لاسەنگ بوو. لەگەڵ ئەوەی دەرکەوتنی هێزی سێهەم، زەرورەتێکی مێژوویی و پاڵنەرێکی خۆکردی سیاسی و کۆمەڵایەتی بوو.

[illegible]- لەبەرئەوەی نەتوانرا کۆمەڵگەیەکی سەردەمی و یەکانگیر لەسەرووی دابەشبوونی تیرەوهۆزو ئایین و ناوچەگەری و ڕەگەزییەوە بهێنینەدی. ئەگەر خەمان وەک نەتەوە کۆمەڵگەیەک نەیەتە بەرچاو، ناهەقمان نییە. چونکە، بەرووپێوەکی سۆسیۆلۆجیانە، ئێمە هێشتا لەهۆزگەلێک دەچین کە درێژکراوەی جوگرافیەکی کشتوکاڵی و گوندیین! لەکاتێکدا کە دەڵێین دەوڵەت، ئیتر جەختێکە لەسەر پەروەردەکردنە، هاوڵاتی/تاک تەوەرە. خەڵکی لەهەر ناوچەو تیرو بنەماڵەیەکیش بن، وەک هاوڵاتییەک لەبەردەم دامەزراوەکانی دەوڵەتدا یەکسانە. ئیتر، هەموو پاشخانەکانیتر (تیروهۆزو ناوچەو بنەماڵەو خزمزمەنە) دەبنە بابەتی لاوەکی.

[illegible]- مادام حکومەت و پەرلەمان پێکیان کەوت، شکستیانهێنا لەدریژەدان بەژیانی سیاسی و دەرکەوتنی قۆرخکاری بەرپرسی حزب لەسەکتەرکانی ئاوبوری و سەربازیدا. پێویستە ئەو کارتەلانە لەرێگەی دامەزراوەیەکی بەهەژموونی دەوڵەتدا تێکبشکێن. ئەگەر دەوڵەت بەمانای زاڵبوونی هێزێکی سەپێنەرە بەسەر هەموو هێزەکانیتردا، ئەوا بەجۆرێک هاوسەنگی دەگۆڕێتەوە ژیانی سیاسی و ئابوریمان.

[illegible]- ئێمە لەقۆناخی نادیارو نقووبوونێکی میژووییەوە دەستمانکرد بەخۆبەڕێوەبەری سیاسی و ئابوری، بەلاوازی و لایەنە گەشاوەکانییەوە. ئەوە گرنگ بوو، چونکە هەنگاوی یەکەم بوو. بەڵام، دەستکەوتی گرنگتر لەمەیە کە پێویستە "بوونەتی خەت" وەک قەوارەیەکی مرۆیی/نیشتمانی و نەتەوەیی چۆن پەرەپێبدەیت و ببیتە بکەرێکی ناوچەیی و جیهانی. پرسیارەکە ئەوەیە چۆن مرۆڤگەلێک لەسەر نەخشەو ناوچەیەکی مەلەوق پڕجەنگ و ئاڵۆگۆڕی خێرادا بپارێزیت و پێشیشی بخەیت؟ کە گرەتنی پاراستن و مانەوەت ئەدات کەرەژانە ولاتی وەک سوریا وجێگەیتریش گەلەکەی ئاوارەدەبێت؟

[illegible]- بەئەوەی دەرفەت و دەستکەوتەکان فرەترو پەرەیان پێبدەین، چیتر لەجوخزێکی داخراودا نەمێنینەوەو سەدەیەکیتر، لەسەر یەک شێوازو دەستکەوت بەردەوام نەبین. بە ئێمە، هەر جوگرافیایەک، قەوارەیەک گرنگ نییە، بەڵکو پەرەسەندن و برەودان بەتوانانی مرۆیی و سروشتییەکانمان. زیادکردنی چەندەتی بەتەنها مایەی شانازی نین. کردنەوەی چەند زانکۆیەک گرنگ بوو لەقۆناخێکدا کە هەتبەت. ئێستە نەک یەک دوو، چەنداینیشمان هەن. تەنانەت شارۆچکەکانیشی گرتەوە. کەواتە، دەستکەوتە هەبوونی زانکۆکە نییە, بەڵکو بەرهەمی زانستییە. فرۆکەخانە گرنگەو باشە، بەڵام ئیستە گەورەوکردن و پەرەپێدانی پێویستە.

□- هەبوونی فەرمانڕەوایەتییەکی کورد بە دوودەیە لەمەوبەر بازدانێک بوو لە مێژوودا، ئێستە پیوستمان بەدامەزراوەیەکی گەورەترە کە دەوڵەتە. بەڵام دیسان هەر دەوڵەت لەخۆیدا بەس نییە. بەڵکو لەوە گەورەتر ئەوەیە هاوڵاتی، ببێتە هەوێنی ژیان و ئازادی تاک و گروپ و مافەکان و ڕێزگرتن بەدیبێن. تەنها دەوڵەت گرنگ نییە, دەبێت خواستی ئێمە لەوە گەورەتربێت. واتە، ببینە هێزێکی کارا لەناوچەکەداو بکەرێکی نێودەوڵەتي لەڕووی ئابوری و کولتوری و سیاسیشەوە.

□- جگە لەوەش دەوڵەت کۆتایهێنان و رزگارکردنی حزبەکانی ئەمڕۆیە لەو وێنەیە کە وەک بەکرێگیراو، دەستنەژو داردەستی دەوڵەتەکانی دەوروپشت بن. دەوڵەتانی هەرێمی نایانەوێت دەوڵەتێکی کوردستان بەرژەوەندی نیشتمانی و ئاسایشی خۆی و سیاسەتی دەرەکی و دپلۆماسی لەسەر ئاستی فەرمی هەبێت. چونکە ڕێگە لەدەستخستەناو دەستوەردانیان سنورداردەکات.

□- دەوڵەت ئیرادەو ئەقڵێکە کەخۆی لەو چەوەسیاسییەدا بەرجەستەدەکات. هاوکات، پرسێکی نەتەوەیی-نیشتمانی گشتی مرۆڤگەلێکە نەک کەسێکی تایبەت لایەنێک. دەوڵەت وەک فۆرمێکی دەستوری، کەسێتی قانونی، خۆی لەسەر بنەمای بێلایەن، مرۆق، هاوڵاتی دادەمەزرێت.
لەکۆتاییدا، دەپرسم: ئایا لەترسی ئەوەی کە نەبینە قوربانی و زیانمان لێنەکەوێت بەهۆی هەنگاونان بەرەو دەوڵەت، قوربانی بەخەون و خواستەباڵاکانمان بدەین؟ لەباتی قوربانیدان بە گەیشتن بەدەوڵەت، قوربانی بەویستی دەوڵەتبوون خۆی بدەین؟